

O'PKANING INTERSTITSIAL KASALLIKLARI. FIBROZLANUVCHI ALVEOLIT.

Kattaboyeva Muhayyo Nurmuhammad qizi

Department of Therapeutic sciences Faculty of Medicine

Termez University of Economics and Service Uzbekistan

o'qituvchi. Email: mnkattaboyeva@gmail.com

Qodirova Nafisa

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti talabasi

Email: nafisaqodirova252@gmail.com

Payg'amova Sevinch

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti talabasi

Email: sevinchpaygamova818@gmail.com

Annotatsiya

O'pkaning interstitsial kasalliklari (O'IK) — o'pka to'qimasining interstitsial qismi, ya'ni alveolalar oralig'idagi biriktiruvchi to'qima, qon tomirlar va alveolyar tuzilmalarni zararlovchi turli xil kasalliklar guruhidir. Ushbu kasalliklar o'pka parenximasida yallig'lanish jarayonlari, immunologik buzilishlar va fibroz rivojlanishi bilan kechadi. Natijada o'pkaning elastikligi kamayadi, alveolalarda gaz almashinuvi buziladi va bemorda nafas yetishmovchiligi shakllanadi. O'pkaning interstitsial kasalliklariga ko'plab patologiyalar kiradi: idiopatik fibrozlanuvchi alveolit, sarkoidoz, biriktiruvchi to'qima kasalliklari bilan bog'liq o'pka zararlanishlari, dori vositalari yoki kasbiy omillar ta'sirida yuzaga keladigan interstitsial o'zgarishlar shular jumlasidandir. Ushbu kasalliklarning umumiy belgisi — o'pka interstitsiyasida uzoq davom etuvchi yallig'lanish va chandiqlanish jarayonlarining rivojlanishidir. Fibrozlanuvchi alveolit (idiopatik o'pka fibrozi) — interstitsial o'pka kasalliklarining eng muhim va og'ir shakllaridan biri bo'lib, alveolalar devorida surunkali yallig'lanish, fibroblastlar faollashuvi va kollagen tolalarining ortiqcha hosil bo'lishi natijasida o'pka to'qimasining fibrozga uchrashi bilan

tavsiflanadi. Kasallikning aniq sababi to'liq aniqlanmagan bo'lsa-da, genetik moyillik, immun tizimidagi buzilishlar, atrof-muhit omillari va chekish kabi omillar uning rivojlanishida muhim rol o'ynashi mumkin.

Fibrozlanuvchi alveolitda alveolalar devori qalinlashadi, o'pkaning nafas olish yuzasi kamayadi va kislorodning qonga o'tishi qiyinlashadi. Kasallik odatda asta-sekin rivojlanadi. Asosiy klinik belgilariga zo'rqiish vaqtida nafas qisishi, quruq yo'tal, umumiy holsizlik, tez charchash va jismoniy faoliyatning pasayishi kiradi. Kasallik rivojlangan bosqichlarda doimiy nafas yetishmovchiligi, ko'karish (sianoz), barmoqlarning "baraban tayoqchasi" ko'rinishida o'zgarishi kuzatilishi mumkin. Tashxis qo'yishda bemorning shikoyatlari, klinik ko'rik, rentgenologik tekshiruvlar, yuqori aniqlikdagi kompyuter tomografiyasi (KT), spirometriya va ayrim hollarda o'pka biopsiyasi qo'llaniladi. KT tekshiruvda o'pka to'qimasida fibroz o'zgarishlar, "asalari uyasi" ko'rinishidagi tuzilmalar aniqlanishi mumkin. Davolashning asosiy maqsadi kasallik rivojlanishini sekinlashtirish, nafas faoliyatini yaxshilash va bemorning hayot sifatini oshirishdan iborat. Zamonaviy davolash usullariga antifibrotik preparatlar, kislorod terapiyasi, nafas mashqlari, reabilitatsiya tadbirlari va og'ir holatlarda o'pka transplantatsiyasi kiradi. Erta tashxis va muntazam tibbiy nazorat kasallik asoratlarini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. O'pkaning interstitsial kasalliklari, ayniqsa fibrozlanuvchi alveolit, tibbiyotda dolzarb muammolardan biri hisoblanadi, chunki ular sekin rivojlanib, qaytmas fibroz jarayonlariga olib kelishi va surunkali nafas yetishmovchiligi bilan yakunlanishi mumkin.

Kalit so'zlar: O'pkaning interstitsial kasalliklari, fibrozlanuvchi alveolit, idiopatik o'pka fibrozi, alveola, interstitsial to'qima, o'pka fibrozi, surunkali yallig'lanish, kollagen, fibroblast, gaz almashinuvi, nafas yetishmovchiligi, pnevmonofibroz, immunologik jarayonlar, kompyuter tomografiyasi, spirometriya, antifibrotik terapiya.

Kirish

O'pka organizmda nafas olish va gaz almashinuvi jarayonlarini ta'minlovchi asosiy a'zolardan biri hisoblanadi. O'pkaning normal faoliyati alveolalar, bronxiolalar, qon tomirlari va interstitsial to'qimalarning tuzilishi hamda faoliyatiga bog'liq. Ushbu

tuzilmalarda yuzaga keladigan patologik o'zgarishlar nafas olish tizimi faoliyatining buzilishiga olib keladi. O'pkaning interstitsial kasalliklari o'pka to'qimasining interstitsial qismida rivojlanadigan yallig'lanish va fibroz jarayonlari bilan kechuvchi kasalliklar guruhidir. Ushbu kasalliklarda alveolalar orasidagi to'qima zararlanadi, natijada o'pkaning elastikligi kamayadi va kislorod almashinuvi buziladi. Kasalliklar uzoq davom etuvchi xarakterga ega bo'lib, asta-sekin rivojlanishi mumkin. Fibrozlanuvchi alveolit o'pkaning interstitsial kasalliklari orasida muhim o'rin egallaydi. Bu kasallikda alveolalar devorida surunkali yallig'lanish jarayoni rivojlanadi va keyinchalik o'pka to'qimasining fibrozga uchrashi kuzatiladi. Fibroz natijasida normal o'pka to'qimasi o'rnini chandiqli biriktiruvchi to'qima egallaydi, bu esa nafas olish faoliyatini sezilarli darajada buzadi. Kasallikning kelib chiqish sabablari to'liq aniqlanmagan bo'lsa-da, irsiy moyillik, tashqi muhit omillari, chekish, immun tizimi faoliyatining buzilishi va zararli ishlab chiqarish sharoitlari uning rivojlanishida muhim rol o'ynashi mumkin. Zamonaviy tibbiyotda ushbu kasalliklarni erta aniqlash va davolash muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

O'pkaning interstitsial kasalliklari tushunchasi va umumiy tavsifi

O'pkaning interstitsial kasalliklari o'pkaning alveolalar oralig'ida joylashgan interstitsial to'qimalarning zararlanishi bilan tavsiflanadigan kasalliklar majmuasidir. Interstitsial to'qima o'pka tuzilishining muhim qismi bo'lib, alveolalar orasida joylashadi va ularning shaklini saqlashda ishtirok etadi. Ushbu kasalliklarda dastlab yallig'lanish jarayoni rivojlanadi. Yallig'lanish uzoq davom etganda biriktiruvchi to'qima elementlari ko'payib, fibroz shakllanadi. Fibroz o'pkaning qattiqlashishiga va uning kengayish qobiliyatining pasayishiga sabab bo'ladi. Interstitsial kasalliklar turli sabablarga ko'ra rivojlanishi mumkin. Ayrim hollarda kasallikning kelib chiqish sababi aniqlanmaydi va ular idiopatik kasalliklar deb ataladi. Boshqa hollarda esa kasalliklar dori vositalari, kasbiy omillar yoki autoimmun jarayonlar bilan bog'liq bo'ladi.

O'pka interstitsial to'qimasining tuzilishi va vazifasi

Interstitsial to'qima alveolalar orasida joylashgan murakkab tuzilma bo'lib, unda kollagen tolalari, elastik tolalar, fibroblastlar va qon tomirlari mavjud. Bu tuzilma o'pkaning mustahkamligi va elastikligini ta'minlaydi. Normal sharoitda alveolalar devori juda yupqa bo'lib, kislorod va karbonat angidrid almashinuvi oson amalga oshadi. Interstitsial to'qimada patologik o'zgarishlar yuz berganda alveola devorlari qalinlashadi va gazlarning o'tishi qiyinlashadi. Natijada organizmda kislorod yetishmovchiligi yuzaga kelishi mumkin. Bemor asta-sekin nafas olishda qiyinchilik sezadi va jismoniy faoliyatga chidamlilik kamayadi.

Fibrozlanuvchi alveolit haqida tushuncha

Fibrozlanuvchi alveolit alveolalar va o'pka interstitsial to'qimasida surunkali yallig'lanish hamda fibroz rivojlanishi bilan kechuvchi kasallikdir. Ushbu kasallikda alveolyar tuzilma buziladi va o'pka to'qimasining normal faoliyati izdan chiqadi. Kasallik jarayonida alveolalar devoridagi hujayralar zararlanadi. Zararlangan hujayralar yallig'lanish jarayonini kuchaytiruvchi moddalarni ishlab chiqaradi. Natijada fibroblastlar faoliyati oshadi va kollagen moddasi ko'p miqdorda hosil bo'ladi. Kollagenning ortiqcha to'planishi o'pka to'qimasining chandiqlanishiga olib keladi. Bu jarayon qaytmas bo'lishi mumkin va kasallik rivojlangan sari nafas olish imkoniyati kamayadi.

Fibrozlanuvchi alveolitning rivojlanish sabablari

Fibrozlanuvchi alveolitning aniq sababi to'liq aniqlanmagan. Ammo kasallik rivojlanishida bir nechta omillar ishtirok etishi mumkin. Genetik omillar kasallik rivojlanishiga moyillik yaratishi mumkin. Ayrim insonlarda o'pka to'qimasi tashqi ta'sirlarga nisbatan sezgir bo'ladi. Chekish ham muhim xavf omillaridan biridir. Tamaki tutuni o'pka hujayralariga zarar yetkazib, surunkali yallig'lanish jarayonlarini kuchaytiradi. Atrof-muhitdagi chang, kimyoviy moddalar va zararli gazlar uzoq vaqt davomida ta'sir qilsa, o'pka interstitsiyasining zararlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Fibrozlanuvchi alveolitning patogenezi

Fibrozlanuvchi alveolit rivojlanishida asosiy jarayon alveolyar hujayralarning shikastlanishidan boshlanadi. Zararlangan hujayralar immun tizimi faoliyatini faollashtiradi. Immun hujayralari tomonidan ajratiladigan biologik faol moddalar fibroblastlarning ko'payishiga olib keladi. Fibroblastlar esa kollagen va boshqa biriktiruvchi to'qima elementlarini ishlab chiqaradi. Natijada o'pka to'qimasida fibroz rivojlanadi. Alveolalar elastikligi kamayadi, o'pka hajmi qisqaradi va nafas olish jarayoni buziladi.

Fibrozlanuvchi alveolitning klinik belgilari

Fibrozlanuvchi alveolit odatda sekin rivojlanadi. Kasallikning dastlabki bosqichlarida belgilar unchalik sezilmasligi mumkin. Asosiy belgilaridan biri nafas qisishi hisoblanadi. Dastlab u jismoniy harakat vaqtida paydo bo'ladi, keyinchalik esa tinch holatda ham kuzatilishi mumkin. Shuningdek, bemorlarda uzoq davom etuvchi quruq yo'tal, tez charchash, holsizlik va ish qobiliyatining pasayishi kuzatiladi. Kasallik og'irlashganda surunkali nafas yetishmovchiligi rivojlanishi mumkin.

Fibrozlanuvchi alveolit diagnostikasi

Kasallikni aniqlash uchun bemorning shikoyatlari, klinik tekshiruvlar va maxsus diagnostik usullar qo'llaniladi. Rentgen tekshiruvi o'pkadagi patologik o'zgarishlarni aniqlashga yordam beradi. Kompyuter tomografiyasi esa fibroz jarayonining darajasini aniqroq baholash imkonini beradi. Spirometriya yordamida o'pkaning nafas olish imkoniyatlari tekshiriladi. Ayrim hollarda o'pka to'qimasidan namuna olish orqali biopsiya tekshiruvi ham amalga oshirilishi mumkin.

Fibrozlanuvchi alveolitni davolash

Davolashning asosiy maqsadi kasallik rivojlanishini sekinlashtirish va bemorning nafas olish faoliyatini yaxshilashdan iborat. Davolashda antifibrotik preparatlar, kislorod terapiyasi, nafas mashqlari va rehabilitatsiya usullaridan foydalaniladi. Og'ir holatlarda o'pka transplantatsiyasi ko'rib chiqilishi mumkin. Davolash jarayoni uzoq muddatli bo'lib, bemorni doimiy tibbiy nazorat qilish talab etiladi.

O‘pkaning interstitsial kasalliklarining asoratlari va ahamiyati

O‘pkaning interstitsial kasalliklari vaqtida aniqlanmasa, turli og‘ir asoratlarni keltirib chiqarishi mumkin. Eng asosiy asorat surunkali nafas yetishmovchiligi hisoblanadi. Kasallik rivojlanganda o‘pka qon tomirlarida bosim oshishi, yurak faoliyatining buzilishi va organizmda kislorod tanqisligi yuzaga kelishi mumkin. Shuning uchun o‘pkaning interstitsial kasalliklari va fibrozlanuvchi alveolitni erta aniqlash, to‘g‘ri davolash hamda muntazam kuzatuvdan o‘tkazish katta ahamiyatga ega.

O‘pkaning interstitsial kasalliklarida morfologik o‘zgarishlar

O‘pkaning interstitsial kasalliklarida asosiy patologik o‘zgarishlar o‘pkaning interalveolyar to‘qimasida yuz beradi. Dastlab yallig‘lanish jarayoni rivojlanib, alveolalar devorida shish, immun hujayralar to‘planishi va to‘qima zararlanishi kuzatiladi. Bu jarayon uzoq davom etganda o‘pka interstitsiyasida biriktiruvchi to‘qima elementlari ko‘payadi va fibroz shakllanadi. Morfologik jihatdan alveolyar devorlarning qalinlashishi, kapillyarlar faoliyatining buzilishi va o‘pka to‘qimasining elastik xususiyatlarini yo‘qotishi kuzatiladi. Fibroz rivojlanishi natijasida normal alveolalar o‘rnini chandiqli to‘qima egallaydi. Bu esa o‘pkaning nafas olish yuzasini kamaytiradi. Fibrozlanuvchi alveolitda mikroskopik tekshiruvda fibroblastlar sonining ortishi, kollagen tolalarining ko‘payishi va alveolyar tuzilmalarning buzilishi aniqlanishi mumkin. Kasallikning oxirgi bosqichlarida o‘pka to‘qimasida “asalari uyasi” ko‘rinishidagi o‘zgarishlar paydo bo‘ladi.

Fibrozlanuvchi alveolitning klinik kechishi

Fibrozlanuvchi alveolit odatda asta-sekin rivojlanadigan surunkali kasallik hisoblanadi. Kasallikning boshlang‘ich davrida bemorlar ko‘pincha faqat jismoniy harakat vaqtida nafas qisishini sezadilar. Vaqt o‘tishi bilan nafas olish qiyinlashib, oddiy kundalik faoliyat vaqtida ham hansirash paydo bo‘lishi mumkin. Kasallikning asosiy belgilaridan biri quruq yo‘tal hisoblanadi. Yo‘tal odatda balg‘amsiz bo‘ladi va uzoq vaqt davom etadi. Bemorlar tez charchash, umumiy holsizlik va ish qobiliyatining pasayishidan shikoyat qiladilar. Kasallik kuchaygan sari organizmda kislorod yetishmovchiligi rivojlanadi.

Natijada teri va shilliq qavatlarda ko‘karish, yurak faoliyatida o‘zgarishlar va jismoniy imkoniyatlarning kamayishi kuzatilishi mumkin.

O‘pkaning interstitsial kasalliklarida immunologik jarayonlar

O‘pkaning interstitsial kasalliklari rivojlanishida immun tizimining faoliyati muhim ahamiyatga ega. Organizmga tushgan zararli omillar yoki ichki immun buzilishlar natijasida o‘pka to‘qimasida himoya reaksiyasi boshlanadi. Immun hujayralari, ayniqsa makrofaglar va limfotsitlar yallig‘lanish jarayonida faol ishtirok etadi. Ular turli biologik faol moddalarni ishlab chiqarib, yallig‘lanish jarayonini kuchaytiradi. Ba’zi holatlarda immun tizimi o‘zining normal to‘qimalariga qarshi ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bu autoimmun jarayonlar o‘pka interstitsiyasining zararlanishiga va fibroz rivojlanishiga olib keladi. Immun jarayonlarning uzoq davom etishi natijasida fibroblastlar faollashadi va kollagen ishlab chiqarilishi oshadi. Natijada o‘pka to‘qimasida qaytmas fibrotik o‘zgarishlar yuzaga keladi.

Fibrozlanuvchi alveolitni davolashda zamonaviy yondashuvlar

Fibrozlanuvchi alveolitni davolash murakkab va uzoq davom etuvchi jarayon hisoblanadi. Davolashning asosiy maqsadi kasallik rivojlanishini sekinlashtirish, nafas olish faoliyatini yaxshilash va bemorning hayot sifatini oshirishdan iborat. Zamonaviy tibbiyotda antifibrotik preparatlardan foydalaniladi. Ushbu dorilar o‘pka to‘qimasida fibroz jarayonining rivojlanishini sekinlashtirishga yordam beradi. Kislorod terapiyasi ham muhim davolash usullaridan biri hisoblanadi. U organizmdagi kislorod yetishmovchiligini kamaytiradi va nafas olishni yengillashtiradi. Bemorlarning jismoniy holatini yaxshilash uchun maxsus nafas mashqlari va rehabilitatsiya dasturlari tavsiya qilinadi. Og‘ir holatlarda o‘pka transplantatsiyasi samarali davolash usuli bo‘lishi mumkin.

O‘pkaning interstitsial kasalliklarini oldini olish va tibbiy ahamiyati

O‘pkaning interstitsial kasalliklarini oldini olishda xavf omillarini kamaytirish muhim hisoblanadi. Eng avvalo chekishdan voz kechish, zararli ishlab chiqarish sharoitlarida himoya vositalaridan foydalanish va o‘pka kasalliklarini vaqtida davolash zarur. Atrof-muhitdagi chang, kimyoviy moddalar va zaharli gazlarning uzoq muddatli

ta'siridan himoyalaniş kasallik rivojlanish xavfini kamaytiradi. Shuningdek, muntazam tibbiy ko'rikdan o'tish va nafas olish tizimidagi o'zgarishlarni erta aniqlash katta ahamiyatga ega. O'pkaning interstitsial kasalliklari, ayniqsa fibrozlanuvchi alveolit, zamonaviy pulmonologiyaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Chunki ushbu kasalliklar sekin rivojlanib, qaytmas o'zgarishlarga olib kelishi mumkin. Erta tashxis, to'g'ri davolash va bemorni muntazam kuzatish kasallik oqibatlarini kamaytirishga yordam beradi.

Xulosa

O'pkaning interstitsial kasalliklari va fibrozlanuvchi alveolit nafas olish tizimining jiddiy va murakkab kasalliklari qatoriga kiradi. Ushbu kasalliklarda asosiy patologik jarayon o'pkaning interstitsial to'qimasida rivojlanadigan surunkali yallig'lanish va fibroz bilan bog'liq bo'ladi. Natijada alveolalar tuzilishi buziladi, o'pkaning elastikligi kamayadi va gaz almashinuvi jarayoni izdan chiqadi. Fibrozlanuvchi alveolit kasalligida alveolalar devorida yallig'lanish jarayoni boshlanib, keyinchalik fibroblastlarning faollashuvi va kollagen tolalarining ko'payishi natijasida o'pka to'qimasi chandiqlanadi. Bu jarayon o'pkaning nafas olish imkoniyatlarini pasaytiradi va vaqt o'tishi bilan surunkali nafas yetishmovchiligining rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin. Kasallikning kelib chiqishida genetik moyillik, immun tizimidagi buzilishlar, chekish, zararli ishlab chiqarish omillari va atrof-muhit ta'siri muhim rol o'ynaydi. Shu sababli kasallikning oldini olishda sog'lom turmush tarziga rioya qilish, zararli omillardan himoyalaniş va nafas olish tizimi kasalliklarini o'z vaqtida davolash katta ahamiyatga ega. O'pkaning interstitsial kasalliklarini aniqlashda zamonaviy diagnostika usullari, jumladan rentgenologik tekshiruvlar, kompyuter tomografiyasi va funksional tekshiruvlar muhim o'rin tutadi. Erta tashxis qo'yish kasallik rivojlanishini nazorat qilish va davolash samaradorligini oshirish imkonini beradi. Fibrozlanuvchi alveolitni davolashda antifibrotik preparatlar, kislorod terapiyasi, reabilitatsiya usullari va bemorni doimiy kuzatib borish muhim hisoblanadi. Kasallik to'liq davolanmasligi mumkin bo'lsa-da, zamonaviy davolash usullari uning rivojlanishini sekinlashtirish va bemorning hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi.

Umuman olganda, oʻpkaning interstitsial kasalliklari va fibrozlanuvchi alveolitni chuqur oʻrganish, ularni erta aniqlash hamda samarali davolash nafas olish tizimi faoliyatini saqlash va ogʻir asoratlarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Harrison's Principles of Internal Medicine. 21-nashr. McGraw-Hill Education, 2022.
2. Murray and Nadel's Textbook of Respiratory Medicine. 7-nashr. Elsevier, 2021.
3. European Respiratory Society (ERS) Clinical Guidelines. Interstitial Lung Diseases va Idiopathic Pulmonary Fibrosis bo'yicha tavsiyalar, 2022.
4. American Thoracic Society (ATS) Guidelines. Diagnosis and Management of Idiopathic Pulmonary Fibrosis, 2022.
5. Fishman's Pulmonary Diseases and Disorders. 6-nashr. McGraw-Hill Education, 2023.
6. Robbins and Cotran Pathologic Basis of Disease. 10-nashr. Elsevier, 2021.
7. Guyton and Hall Textbook of Medical Physiology. 14-nashr. Elsevier, 2021.
8. Pulmonologiya asoslari. Oliy tibbiy ta'lim muassasalari uchun darslik. Toshkent, 2020.
9. Ichki kasalliklar propedevtikasi. Tibbiyot oliygohlari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, 2021.
10. Patologik anatomiya. Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari uchun darslik. Toshkent, 2019.
11. Kumar & Clark's Clinical Medicine. 10-nashr. Elsevier, 2021.
12. World Health Organization (WHO). Respiratory Diseases va surunkali o'pka kasalliklari bo'yicha materiallar, 2023.